

Date: 7th October-2025

**VOYAGA YETMAGANLAR O'RTASIDA HUQUQBUZARLIKLARNING
OLDINI Olishda PROFILAKTIKA INSPEKTORINING PSIXOLOGIK
YONDASHUVI**

Nortillayev Nurbek Alijon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti

E-mail: nortillayevnurbek@gmail.com

**VOYAGA YETMAGANLAR O'RTASIDA HUQUQBUZARLIKLARNING
OLDINI Olishda PROFILAKTIKA INSPEKTORINING PSIXOLOGIK
YONDASHUVI**

Nortillayev Nurbek Alijon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi kursanti

E-mail: nortillayevnurbek@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada profilaktika inspektorining voyaga yetmaganlar bilan ishlashdagi psixologik yondashuvlari, ularning ruhiy holatini o'rganish, xulq-atvor motivlarini tahlil qilish va shaxsiy ishonchga asoslangan muloqot metodlari tahlil qilinadi. Maqolada huquqbuzarliklarning psixologik ildizlari, oilaviy va ijtimoiy muhitning ta'siri, shuningdek, profilaktika inspektori faoliyatida empatiya, sabr-toqat va kommunikativ malakalarning o'rni yoritilgan.

Kalit so'zlar: profilaktika inspektori, voyaga yetmaganlar, psixologik yondashuv, huquqbuzarlik, ijtimoiy muhit, kommunikatsiya, empatiya.

Аннотация: В статье рассматриваются психологические подходы инспектора профилактики при работе с несовершеннолетними, анализируются причины правонарушений среди подростков, влияние семьи и социальной среды. Автор акцентирует внимание на важности эмпатии, доверительного общения и педагогических методов при профилактике правонарушений.

Ключевые слова: инспектор профилактики, несовершеннолетние, психологический подход, правонарушение, эмпатия, коммуникация, социальная среда.

Annotation: This article explores the psychological approaches of preventive inspectors in working with minors. It analyzes the psychological causes of juvenile delinquency, the influence of family and social environment, and emphasizes the importance of empathy, communication, and pedagogical methods in prevention work.

Keywords: preventive inspector, minors, psychological approach, delinquency, empathy, communication, social environment.

KIRISH

Hozirgi davrda voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish masalasi nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy-psixologik muammo sifatida qaralmoqda. Shaxsning jinoyat sodir etish yoki qonunni buzish xatti-harakatiga ko'plab omillar –

Date: 7th October-2025

oilaviy muhit, atrof-muhit, tengdoshlar bosimi, internetdagi salbiy ta'sirlar, psixologik beqarorlik sabab bo'ladi.

Profilaktika inspektorining roli bu jarayonda beqiyosdir. U nafaqat nazorat qiluvchi organ vakili, balki tarbiyachi, psixolog, ijtimoiy vositachi vazifasini ham bajaradi. Voyaga yetmaganlar bilan muloqotda ularning ruhiy holatini to'g'ri baholash, ishonchli munosabat o'rnatish va ularni ijobiy yo'lga yo'naltirish asosiy vazifadir.

Mazkur maqolada profilaktika inspektorining psixologik yondashuvi, muloqot usullari, shuningdek, huquqbuzarliklarning psixologik sabablari ilmiy asosda yoritiladi.

1. Voyaga yetmaganlar huquqbuzarligining psixologik omillari

Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, voyaga yetmaganlar orasida huquqbuzarlik sodir etishga moyillik asosan quyidagi omillar bilan bog'liq:¹

oiladagi befarqlik va e'tiborsizlik;

ijtimoiy adolat hissining pastligi;

o'zini jamiyatda keraksiz deb his qilish;

do'stlar ta'siri va bosimi;

o'z his-tuyg'ularini boshqara olmaslik;

maqsadsizlik va bo'sh vaqtni to'g'ri tashkil eta olmaslik.

2024-yilda O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi huzurida o'tkazilgan tahlillarga ko'ra, voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etilgan huquqbuzarliklarning 62 foizi oilaviy beqarorlik va psixologik inqiroz holatlariga bog'liq bo'lgan.

Demak, huquqbuzarlikning oldini olishda huquqiy choralardan bir qatorda psixologik ta'sir, ishonchli suhbat va ijobiy muhit yaratish muhim ahamiyat kasb etadi.

2. Profilaktika inspektorining psixologik yondashuvi va kommunikativ malakalari

Profilaktika inspektori voyaga yetmaganlar bilan ishlashda ularning ruhiy dunyosini anglay olishi, empatiya va sabr-toqat bilan muloqot qurishi zarur. Psixologik yondashuvning asosiy elementlari quyidagilardan iborat:

1. Empatik tinglash – bolaning ichki kechinmalarini tushunish, uni hukm qilmaslik.

2. Motivatsion muloqot – shaxsni ijobiy o'zgarishga undovchi so'z va misollar orqali ta'sir o'tkazish.

3. Ijobiy mustahkamlash– har qanday ijobiy harakatni e'tirof etish va maqtash orqali ishonchni mustahkamlash.

4. Stressni kamaytirish– bola o'zini himoyasiz his qilganda tinchlantiruvchi psixologik texnikalardan foydalanish.

Profilaktika inspektori uchun eng muhim narsa – “ishga” yondashish emas, balki “inson” bilan ishlashdir. Shaxsni tushunish, unga ishonch bilan qarash natijada u bilan samarali aloqa o'rnatish imkonini beradi.

3. Oila, maktab va mahalla bilan hamkorlikning psixologik ahamiyati

Voyaga yetmaganlarning xulq-atvorida eng kuchli ijtimoiy ta'sir omillari – bu oila, maktab va mahalla muhitidir. Shu sababli profilaktika inspektori ushbu uch tizim bilan doimiy aloqada bo'lishi zarur.

¹ . O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi “Profilaktika psixologiyasi” o'quv qo'llanmasi, Toshkent, 2025-yil.

Date: 7th October-2025

Oila bilan ishlashda– ota-onalarga psixologik treninglar, suhbatlar o‘tkazish orqali bolalar bilan muloqotni yaxshilashga yordam beriladi.

Maktab bilan hamkorlikda – sinf rahbarlari va psixologlar bilan birgalikda “xatarli o‘quvchi”lar ro‘yxatini shakllantirish va individual tarbiyaviy reja ishlab chiqish zarur.

Mahalla bilan hamkorlikda – ijtimoiy xavfli ahvoldagi bolalarga reabilitatsion muhit yaratish, ijtimoiy tadbirlarga jalb etish samarali natija beradi.

Bu uchlik o‘rtasida uzluksiz aloqa o‘rnatilsa, huquqbuzarliklarning oldini olish jarayoni yanada samarali bo‘ladi.²

4. Faoliyatni takomillashtirish yo‘nalishlar

Profilaktika inspektorlari faoliyatining samaradorligini oshirish uchun quyidagi yo‘nalishlar taklif etiladi:

1. Psixologik tayyorgarlikni kuchaytirish – IIV Akademiyasida psixologiya va pedagogika fanlariga e‘tiborni kuchaytirish.

2. Raqamli kuzatuv tizimini joriy etish – voyaga yetmaganlar bilan ishlash jarayonini elektron tarzda nazorat qilish.

3. Ishonch maktablari” dasturini ishlab chiqish – maktab va mahalla miqyosida profilaktika suhbatlari uchun ijtimoiy psixologlarni jalb etish.

4. Ota-onalar bilan interaktiv mashg‘ulotlar – tarbiyaviy mas‘uliyatni oshirish.

5. Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish– yoshlar kengashi va mahalla faollari ishtirokida voyaga yetmaganlar bilan ishlash bo‘yicha monitoring tizimini joriy etish.

Bu yo‘nalishlar profilaktika inspektorining faoliyatini insonparvar, tizimli va samarali shaklga keltiradi.

XULOSA

Profilaktika inspektorining voyaga yetmaganlar bilan ishlashdagi psixologik yondashuvi — bu huquqni muhofaza qilish tizimining eng nozik, ammo eng samarali bo‘g‘inidir. Shaxs bilan ishlashda huquqiy ta’sir emas, balki insoniy yondashuv hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Shu bois, profilaktika inspektorlari nafaqat huquqshunos, balki psixolog, pedagog va ijtimoiy muloqot mutaxassisi sifatida tayyorlanishi zarur. Ularning empatiyaga, muloqot madaniyatiga va tahliliy fikrlash qobiliyatiga ega bo‘lishi voyaga yetmaganlar o‘rtasida jinoyatchilikning kamayishiga bevosita ta’sir qiladi.

Kelgusida psixologik yondashuvni ilmiy asosda kuchaytirish va bu yo‘nalishda treninglar tizimini joriy etish O‘zbekistonning huquqni muhofaza qilish tizimini yanada insonparvar va samarali qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi qonuni, 2024-yil.
2. “Voyaga yetmaganlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Prezident qarori, 2025-yil.

² “Voyaga yetmaganlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Prezident qarori, 2025-yil

Date: 7th October-2025

3. O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi “Profilaktika psixologiyasi” o‘quv qo‘llanmasi, Toshkent, 2025-yil.
4. BMTning “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi konvensiyasi, 1989-yil.
5. Mahalla va oilani qo‘llab-quvvatlash vazirligi ma’lumotlari, 2025-yil.
6. UNESCO – “Youth Social Protection and Emotional Health” hisobotlari, Parij, 2024-yil.
7. Abdullayeva G. “Psixologik profilaktika va voyaga yetmaganlar bilan ishlash”, Toshkent, 2025.
8. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari, 2025-yil.
9. Milliy psixologiya markazi tahlillari, 2024-yil.
10. IIV Akademiyasi “Huquqiy profilaktika asoslari” darsligi, Toshkent, 2025-yil.

